

Ο Μαρίνος Αντύπας και η εξέγερση του Κιλιέρ

Ο Μαρίνος Αντύπας είχε ξεκαθαρισμένες απόψεις για την κοινωνική αδικία αλλά δεν έμπαινε σε καλούπια. Το βέβαιο είναι ότι και οι σοσιαλιστές της εποχής του δεν είχαν σε μεγάλη εκτίμηση τον καθηγητή Δρακούλη, που υποστήριζε ότι είναι ο μόνος «γνήσιος σοσιαλιστής» και, μετά την επανάσταση του 1909, ίδρυσε το Σοσιαλιστικό Κόμμα καταφέροντας να βγει μια φορά βουλευτής. Όσο για τον Μαρίνο Αντύπα, οι σοσιαλιστές των αρχών του 20ού αιώνα τον κατέτασσαν στους «κοινωνικούς ιδεολόγους» και του καταμαρτυρούσαν κάποιες τάσεις εθνικιστικές με το ελαφρυντικό ότι είχαν περιεχόμενο τον απελευθερωτικό αγώνα. Άλλωστε, του αναγνώριζαν ότι δεν ήταν μόνο λόγια: Στα 1897, είχε βρεθεί αντάρτης στην Κρήτη και είχε πληγωθεί σε μια μάχη.

Δεν είναι εξακριβωμένο το πότε γεννήθηκε. Άλλοι λένε το 1872 κι άλλοι το 1873. Η οικογένειά του ανήκε στη μικροαστική τάξη της Κεφαλονιάς και ψωμοζούσε από τη δουλειά του πατέρα Αντύπα, που φιλοτεχνούσε ξύλινα τεχνουργήματα και τα πουλούσε. Κάποια στιγμή, ο Μαρίνος βρέθηκε στην Αθήνα κι έγινε αιώνιος φοιτητής της Νομικής. Ποτέ δεν κατάφερε να πάρει πτυχίο. Και μάλλον ποτέ δεν ασχολήθηκε με τη μελέτη των ιδεολογικών ρευμάτων που σάρωναν την Ευρώπη. Διάβαζε με φανατισμό τα έργα των συγχρόνων του Ρώσων συγγραφέων, Μαξιμ Γκόργκι και Λέοντα Τολστόι, και θαύμαζε τον Γάλλο αναρχοσοσιαλιστή Ζαν Ζορές και τον Γερμανό σοσιαλδημοκράτη Αύγουστο Φερδινάνδο Μπέμπελ. Ο ίδιος θεωρούσε τον εαυτό του «κοινωνιστή ριζοσπάστη». Στα 1900, δημιούργησε στο Αργοστόλι ένα «Λαϊκό Αναγνωστήριο» κι έβγαλε το πρώτο φύλλο της εφημεριδούλας «Ανάστασις». Έβριζε τόσο απροκάλυπτα τα «αφεντικά», που βρέθηκε κατηγορούμενος για παραβάσεις από απλή εξύβριση ως ανατρεπτική δράση. Το δεύτερο φύλλο κατόρθωσε να το βγάλει τέσσερα χρόνια αργότερα (1904). Στο ενδιάμεσο, είχε τόσο πολύ κοντραριστεί με τα τζάκια της Κεφαλονιάς, που αναγκάστηκε να ξενιτευτεί για να γλιτώσει τις διώξεις.

Κατέφυγε στη Ρουμανία, φιλοξενούμενος στο σπίτι του πλούσιου θείου του Σκιαδαρέση που του είχε αδυναμία. Ο Μαρίνος τον έπεισε να αγοράσει ένα τσιφλίκι στον θεσσαλικό κάμπο και να τον διορίσει επιστάτη. Εκεί, βρέθηκε πρόσωπο με πρόσωπο απέναντι στην εξαθλίωση.

Με τη συνθήκη του Βερολίνου, το 1881, η Ελλάδα προσάρτησε τη Θεσσαλία και την Άρτα. Οι αγρότες, όμως, συνέχισαν να είναι κολίγοι των μεγαλοτσιφλικάδων. Η μισή καλλιεργήσιμη γη της Θεσσαλίας και της Άρτας ανήκε σε 584 οικογένειες, οι οποίες κατάφερναν να εκπροσωπούνται στη βουλή και να μπλοκάρουν κάθε προσπάθεια για απαλλοτρίωση και διανομή των τσιφλικιών. Ακόμα και απέραντες εκτάσεις, που είχαν δωριθεί στο κράτος από ευεργέτες όπως οι αδερφοί Ζάππα, έμεναν αδιανέμητες. Τσιφλίκια υπήρχαν και στην υπόλοιπη χώρα: 269 στη Στερεά Ελλάδα και την Εύβοια και 56 στα νησιά και στην Πελοπόννησο. Στις αρχές του 20ού αιώνα, όμως, οι κολίγοι της Θεσσαλίας είτε δεν έβρισκαν καμιά διαφορά σε σχέση με την επί τουρκοκρατίας ζωή τους είτε αναπολούσαν τον αγά αφέντη που τουλάχιστον μπορούσαν να τουμπάρουν. Οι δουλοπάροικοι δε διέφεραν από τους δούλους παρά μόνο στο ότι, όποτε του καθόταν του μεγαλοτσιφλικά, μπορούσαν να εξωστούν από το τσιφλίκι και να καταλήξουν ζητιάνοι στην πόλη.

Ο «επιστάτης» Μαρίνος Αντύπας ήταν μια έκπληξη για τους μεγαλοτσιφλικάδες. Αντί να φροντίζει για τα συμφέροντα του θείου του, τριγυρνούσε στα χωριά της περιοχής Πυργετού, στον Τύρναβο, κι έκανε διαλέξεις «για τη χειραφέτηση των σκλάβων αγροτών», δίδασκε στους κολίγους τα δικαιώματά τους και τους καλούσε να μην κάνουν δουλειές που δεν προβλέπονταν από το νόμο. Η δράση του τάραξε τους μεγαλοϊδιοκτήτες της γης. Ο βουλευτής Αγυιάς και μεγαλοτσιφλικάς, Αγαμέμνων Σχλίμαν, έκανε παραστάσεις στην κυβέρνηση και στη νομαρχία της Λάρισας. Ο νομάρχης κάλεσε τον Μαρίνο στην πλατεία της πόλης και του έβαλε τις φωνές δημόσια. Ο Μαρίνος έμαθε ποιος κρυβόταν πίσω από αυτή την ιστορία και κατέβηκε στην Αθήνα να ζητήσει εξηγήσεις. Ο Σχλίμαν του φέρθηκε σκαιά κι ο Αντύπας τον χαστούκισε. Ο μεγαλοτσιφλικάς άρπαξε την ευκαιρία κι έκανε μήνυση.

Η δίκη έγινε στο Πλημμελειοδικείο, στις 19 Σεπτεμβρίου 1906, και εξελίχτηκε σε πολιτική μάχη καθώς υπέρ του Αντύπα ήρθαν να καταθέσουν πολλές προσωπικότητες της εποχής, ενώ την υπεράσπισή του ανέλαβαν δωρεάν τέσσερις σπουδαίοι δικηγόροι. Αντί ν' απολογηθεί, ο Μαρίνος Αντύπας περιέγραψε την κατάσταση στη Θεσσαλία καταγγέλλοντας τους τσιφλικάδες ως αφέντες χειρότερους από τους Τούρκους. Καταδικάστηκε σε είκοσι μέρες φυλάκιση και έγινε ίνδαλμα των αγροτών. Η επόμενη κίνησή του ήταν να πείσει τον θείο του Σκιαδαρέση να μοιράσει το τσιφλίκι του στους κολίγους που το δούλευαν.

Οι μεγαλοτσιφλικάδες συγκεντρώθηκαν να συζητήσουν το ζήτημα κι αποφάσισαν να λάβουν μέτρα: Ο Ιωάννης Κυριακός ήταν έμπιστος επιστάτης του μεγαλοτσιφλικά Αριστείδη Μεταξά. Μισούσε τον Αντύπα, γιατί τον έβρισκε συνεχώς μπροστά του, όποτε φερόταν βάνουσα στους κολίγους. Του ανέθεσαν να τον σκοτώσει. Τη νύχτα προς 10 Μαρτίου του 1907, ο Κυριακός πυροβόλησε τον Μαρίνο Αντύπα πισώπλατα και τον σκότωσε. Όταν τον έπιασαν, επικαλέστηκε λόγους τιμής: «Ο Αντύπας παρενοχλούσε τη γυναίκα μου», δικαιολογήθηκε.

Η δολοφονία τάραξε το πανελλήνιο: Απειλήθηκαν εξεγέρσεις, ενώ τα εργατικά σωματεία κήρυξαν πένθος. Λαϊκό προσκύνημα σχηματίστηκε στο ξενοδοχείο Μουστάκα, στη Λάρισα, όπου μεταφέρθηκε η σορός. Ο Κυριακός έμεινε λίγο καιρό προφυλακισμένος και σύντομα κάθισε στο εδώλιο του κακουργιοδικείου. Στην έδρα, όμως, οι δικαστές ήταν μέλη οικογενειών τσιφλικάδων. Ο Κυριακός κηρύχτηκε αθώος. Η καταπίεση των κολίγων ξανάρχισε απρόσκοπτη. Αλλά και το αγροτικό ζήτημα της Θεσσαλίας έγινε πρωτοσέλιδο στις αθηναϊκές εφημερίδες. Η κυβέρνηση Θεοτόκη προσπάθησε να περάσει κάποια μέτρα. Σκόνταψαν στους τσιφλικάδες βουλευτές και τα όργανά τους.

Κάποιες ελπίδες φάνηκαν για τους αγρότες, όταν επικράτησε η επανάσταση στου Γουδή, το 1909. Διαψεύστηκαν, καθώς η Αθήνα ήταν μακριά και η επανάσταση είχε άλλες προτεραιότητες. Με πρόταση του Ελευθέριου Βενιζέλου, που είχε φθάσει στην Αθήνα ως σύμβουλος των επαναστατών, τον «υπηρεσιακό» πρωθυπουργό, Κυριακούλη Μαυρομιχάλη, αντικατέστησε (τον Ιανουάριο του 1910) κυβέρνηση κοινής εμπιστοσύνης παλαιοκομματικών και μεταρρυθμιστών με πρωθυπουργό τον Στέφανο Δραγούμη. Οι αγρότες του θεσσαλικού κάμπου αποφάσισαν να οργανώσουν στις 6 Μαρτίου 1910 συλλαλητήριο στη Λάρισα με κεντρικό σύνθημα το αίτημα για απαλλοτριώσεις των τσιφλικιών.

Από πολύ πρωί, αγρότες των γύρω χωριών έφταναν στη Λάρισα κρατώντας μαύρες και κόκκινες σημαίες και φωνάζοντας συνθήματα υπέρ των απαλλοτριώσεων. Λίγο αργότερα, μια απίστευτη φήμη κυκλοφορούσε: Ο στρατός άνοιξε πυρ στο Κιλελέρ και σκότωσε αγρότες. Η φήμη επιβεβαιώθηκε.

Η σιδηροδρομική γραμμή για τη Λάρισα περνά από το Κιλελέρ. Αγρότες του χωριού ανέβηκαν στο πρωινό τρένο κι απαίτησαν να πάνε στο συλλαλητήριο της Λάρισας χωρίς να πληρώσουν εισιτήριο. Με το ίδιο τρένο ταξίδευαν ο διευθυντής σιδηροδρόμων Θεσσαλίας

Πολίτης καθώς και τμήματα στρατού, ευζώνων και χωροφυλακής που μετακινούνταν σε άλλες μονάδες. Ο Πολίτης διέταξε τους σιδηροδρομικούς να κατεβάσουν τους αγρότες με τη βία, πράγμα που έγινε. Στις βρισιές του Πολίτη, οι αγρότες απάντησαν με λιθοβολισμό. Μερικά τζάμια έσπασαν.

Ένα χιλιόμετρο έξω από το χωριό, το τρένο αναγκάστηκε να σταματήσει καθώς περίπου 800 αγρότες είχαν καταλάβει τις γραμμές ζητώντας να πάνε στη Λάρισα χωρίς εισιτήρια. Ο Πολίτης, σε συνεργασία με ορισμένους τσιφλικάδες που έτυχε να ταξιδεύουν με το ίδιο τρένο, ζήτησε από τους αξιωματικούς του στρατού να χτυπήσουν. Στους πυροβολισμούς, οι αγρότες απάντησαν με έφοδο στο τρένο και λιθοβολισμούς. Οι στρατιώτες χτύπησαν στο ψαχνό. Δυο αγρότες έπεσαν νεκροί από τις σφαίρες, τρίτος τραυματίστηκε και το τρένο ξεκίνησε όσο πιο γρήγορα μπορούσε. Πέρασε από το επόμενο χωριό, το Τσουλάρ, χωρίς να σταματήσει. Οι αγρότες το πήραν με τις πέτρες κι ο στρατός ξαναχτύπησε. Άλλοι δυο νεκροί και δεκαπέντε τραυματισμένοι.

Τα νέα έφτασαν στη Λάρισα και μετέτρεψαν το συλλαλητήριο σε εξέγερση. Ο στρατός ακροβολίστηκε κι έκλεισε τις εισόδους. Αγρότες που έρχονταν από τα Φάρσαλα και το Νεμπεγλέρ εμποδίστηκαν να προχωρήσουν. Τα όπλα των στρατιωτών τους σημάδευαν, ιππικό με γυμνά ξιφη ήταν έτοιμο για επέλαση, ενώ άνδρες του μηχανικού είχαν καταλάβει την κεντρική πλατεία. Όμως, οι αγρότες που ήδη ήταν μέσα στην πόλη, έκαναν έφοδο προς τα έξω, διέσπασαν τις γραμμές κι άνοιξαν τις εισόδους στους έξω, να μπουν. Ο επικεφαλής αξιωματικός έδωσε διαταγή στο ιππικό να επέμβει. Ξέσπασαν μάχες ιππικού και αγροτών, ενώ οι άνδρες του μηχανικού άνοιξαν πυρ στο κέντρο της πόλης. Ύστερα από ώρες, ο στρατός πήρε την πλατεία. Το αίμα των αγροτών έβαψε τους δρόμους της πόλης, οι συνοικίες της οποίας εξακολουθούσαν να βρίσκονται στα χέρια τους. Αρχισαν διαπραγματεύσεις. Οι αγρότες απαιτούσαν να γίνει το συλλαλητήριο. Η νομαρχία αναγκάστηκε να το επιτρέψει.

Έγινε στην πλατεία, για την οποία τόσο αίμα είχε χυθεί. Οι αγρότες ενέκριναν ψήφισμα με το οποίο κατάγγελλαν τις βιαιότητες, ζητούσαν να ψηφιστούν τα νομοσχέδια για τις απαλλοτριώσεις και να διανεμηθούν επιτέλους τα 250.000 στρέμματα, που οι αδερφοί Ζάππα είχαν χαρίσει στο κράτος.

Η κυβέρνηση του Στέφανου Δραγούμη απάντησε με διωγμούς «των πρωταιτίων». Οι Θεσσαλοί αγρότες ίδρυσαν κόμμα που μετείχε στις εκλογές της 8ης Αυγούστου του ίδιου χρόνου. Εξέλεξαν 46 βουλευτές καθώς τους ψήφισαν και σε άλλες περιοχές. Η εντολή για σχηματισμό κυβέρνησης δόθηκε στον Ελευθέριο Βενιζέλο, που ζήτησε νέες εκλογές, καθώς τα κουκιά δεν τον ευνοούσαν. Έγιναν στις 20 Νοεμβρίου του 1910 και είχαν καταλυτικά

αποτελέσματα. Το κόμμα των Φιλελευθέρων, που ίδρυσε ο Βενιζέλος, πήρε τις 307 από τις 362 έδρες. Άλλες 28 πήραν οι αγρότες της Θεσσαλίας. Ως το 1914, η κυβέρνηση είχε απαλλοτριώσει και μοιράσει 54 τσιφλίκια με συνολική έκταση 1.058.700 στρέμματα! Απέκτησαν γη συνολικά 7.522 οικογένειες: 4.898 ντόπιες και 2.624 προσφύγων από την Ανατολική Ρωμυλία.

(Έθνος, 4.3.1997) (τελευταία επεξεργασία, 1.2.2009)